

Η κάθαρση της ειρωνείας

THE BARBARAS
ΡΟΥΣΣΟΥ

Η ασυνήθιστης, για ποιητικό βιβλίο, έκτασης (300 και σελίδες) πρόσφατη συλλογή του Ορφέα Απέργη απαρτίζεται από 73 ποιήματα συν τέσσερις ενόπτες συνολικά 31 ποιημάτων και φέρει τίτλο *Καθαριστήριο* με διευκρινιστικό υπότιτλο «Σάτιρες». Τίτλος και υπότιτλος προϊδεάζουν για σαρωτικό σατιρικό λόγο που στοχεύει σε κάθαρση. Αν σε αυτά προστεθεί και το ότι πολλά από τα ποιήματα είναι πολυσέλιδα, αντιλαμβάνεται κανείς ότι πρόκειται για σατιρικό καταγίσιμό.

Με χαρακτηριστικό την αφηγηματικότητα, ένα από τα γενικά γνωρίσματα της ποίησης του Απέργη, κατασκευάζονται ένστικτες ιστορίες ή παρουσιάζονται γεγονότα και βιώματα που σατιρίζουν μια μεγάλη γκάμα καταστάσεων, συμβάντων, προσώπων, αντιλήψεων, φαινομένων της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Μια ιδιότυπη συμβολή «αντι-εορτασμού», όπως αναφέρεται στο οπισθόφυλλο, για τα 200 χρόνια από την Επανάσταση που επιχειρεί να ανοίξει έναν αποδομητικά σατιρικό διάλογο με το παρελθόν, όπως αυτό εκβάλλει στο παρόν, και φυσικά με το νεοελληνικό τώρα. Η συλλογή μπορεί να αντιμετωπιστεί, όπως εξάλλου ισχύει γενικά για τη σάτιρα, ως μορφή αντίδρασης/διαμαρτυρίας, με την ειρωνεία – και την αυτοειρωνεία – ως τρόπο δυναμικό και γι' αυτό αντίθετο στην έκφραση μίζερης δυσφορίας και αυτοοικτιρμού. Η ειρωνεία είναι παρούσα σε όλες τις μορφές της: λεκτική – λεκτικά παιχνίδια με κύρια ονόματα, ιδιότητες, οποιεσδήποτε λέξεις προσφέρονται με την παραφορά τους να λειτουργήσουν δυναμικά στην ένταση της ειρωνείας, λ.χ. MDF, Modern day fucking –, καταστάσεων, αμφισβήσια, ειρωνεία μέσω αναλογίας κ.λπ. Αυτό που επιτυχώς αποφεύγεται είναι ο διδακτισμός και η από καθέδρας στιλιτέυση, καθώς η αφήγηση πότε με προσωπείο πότε ως εκφορά και στοχασμός της ποιητικής φωνής διαθέτει μια σχεδόν στωική απόσταση. Ο στοχασμός κυρίως με τη μορφή ερωτηματικών λογοπαϊγνίων στα σύντομα ποιήματα που παρεμβάλλονται μεταξύ των πολυσελίδων ισορροπεί τις μακρόσυρτες αφηγήσεις.

Έτσι, όλοι και όλα μπαίνουν στο στόχαστρο: οι θεωρούμενες υψηλές αξίες για να καταδειχθεί ο έωλος ή κανονιστικός χαρακτήρας τους, η κενότητα

και ελαφρότητα των φορέων τους, καλλιτέχνες, λογοτέχνες (η ποιητική «συντεχνία» και θεσμοί της όπως τα επίσημα βραβεία) και λόγιοι («Maronites furiosus»), πολιτικοί (ενόπτη Mitsotactis), δημοσιογράφοι (λ.χ. «Ξεσκάει»), πολιτισμικό παρελθόν, η θρησκοληψία, η συννομοσιολογία, η υψηλή (και εθνική) τέχνη και η ποπ χαμηλή κουλτούρα («Ελληνική ταινία») ως ελληνική ταινία του παλιού «εμπορικού» λαϊκού σινεμά και τελικά πτυχί της ιστορίας της νεοελληνικής αστικής τάξης, «Masterchef» από την τηλεοπτική κουλτούρα – τελικά πολιτικό ποίημα.

ή ειρωνικά παραλλαγμένων από έργα που έχουν αναγνωριστεί ως λογοτεχνικός κανόνας συμπλέκουν την ειρωνεία και τη σάτιρα με την παρωδία, ισχυροποιούν το πυκνό, εμφανές και υπογειωμένο, διακείμενο της συλλογής ανοίγοντας ταυτόχρονα διάλογο με το εθνικό-πολιτισμικό παρελθόν και την παρουσία του στο παρόν.

Η ειρωνεία διαβρώνει, (αυτο)υπονομεύει με στόχο την (αυτο-ετερο)συνειδησία ένα διαρκές αιτούμενο «άρα που όλοι μας πήμε ψάχνοντας, στα σκοτεινά» και που «ο ηρωισμός είναι πιο δύσκολος παρά ποτέ». Όμως κι αυτές οι φράσεις, κάπως βαρύνουσες, εκφέρονται σε ένα ειρωνικό βάθος παρωδώντας και δυναμιτίζοντας τον ίδιο τον ποιητικό λόγο και τους φορείς του, την (ποιητική) γλώσσα («έχω πολλές λέξεις για τρέ») που μας εμπλέκει σε μεταφορικές δαιδαλούς, το εργαλείο που κατασκευάζει τους ποιητικούς ηγεμονικούς και μη λόγους «Αν/οι ισχυρές κυβερνήσεις/παρήλθαν ανεπιτηρεπτί, // γιατί μαζί δεν επέθανε κι η γλώσσα τους;», ή μια σχεδόν νεκρή πλέον «κατασκευασμένη» ποιητική γλώσσα (βλ. τις απίθανες σύνθετες λέξεις στο «Κακόν πνίγος»). Σε αυτά ως προσθέσουμε και την πάγια τακτική της χρήσης μέτρου και ομοιοκαταληξίας ως ενισχυτικό του σατιρικού λόγου.

Νομίζω εδώ έγκειται το πολλαπλό υπόβαθρο του βιβλίου αλλά και εν μέρει της ίδιας της σάτιρας. Πέρα από το προφανές, στο *Καθαριστήριο* τίθεται η βάση ενός διαλόγου με τον εαυτό και τον περίγυρο, με το παρελθόν και τη

σημασία του, με την ίδια την παρουσία και τη σύνθεση αυτού του βιβλίου κλείνοντας το μάτι στη σοβαροφάνεια μια και ειρωνεία σημαίνει και ευθυμία, και κατά τον Προυντόν «Ειρωνεία, ελευθερία αληθινή!», αλλά σημαίνει και αυξούμενη δυσαρέσκεια με δυναμική.

Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς, και με εμφανή τη συνθετική ικανότητα και το εύρος παιδείας του Απέργη, πόσο και αν η έκταση των ποιημάτων που φαίνεται υπερβολική, η φαινομενική ευκολία σύνθεσης σε κάποιες περιπτώσεις, οι έξυπνες παραποιήσεις, το κιούμορ, το διακείμενο σε σύνδεση με τεράστιες υποσημειώσεις, πόσο όλα αυτά μπορούν να καταρτίσουν μια υπολογισίμη ποιητική μονάδα, με ιδιαίτερη συμβολή στο σύγχρονο ποιητικό τοπίο. Με άλλα λόγια, με ποιο πρίσμα να διαβάσουμε αυτό το βιβλίο; Νομίζω ως ξεκινήσουμε πρώτα από τον πολιτικό χαρακτήρα του και την αποτίμησή του στον χώρο της πολιτικής πράξης.

Η Βαρβάρα Ρούσσου είναι καθηγήτρια Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης, ΑΣΚΤ

ΟΡΦΕΑΣ ΑΠΕΡΓΗΣ
Καθαριστήριο
σάτιρες

Ορφέας Απέργης
ΚΑΘΑΡΙΣΤΗΡΙΟ
Εκδ. Πατάκη, σελ. 326
Τιμή 19,90 ευρώ

Το *Καθαριστήριο*/καθαριστήριο όμως δεν είναι (μόνο) μηχανή «εκκαθάρισης» αλλά και χώρος όπου κινείται ένα προσώπειο, ο Αλέκος Σπαρούνης, στον οποίο αποδίδονται το ομότιτλο της συλλογής ποίημα και ορισμένα άλλα. Το ομώνυμο ποίημα φαίνεται αποκαλυπτικό των προθέσεων της συλλογής: είναι η φωνή ενός μη προνομήσου που θα ήθελε να διαβρώσει με τον λόγο τις κανονιστικές δομές σε όλα τα επίπεδα αλλά έχει βρεθεί στη μεγάλη κατηγορία ανθρώπων που δεν ακούγονται. Η διακομώδηση, η παρωδία αλλά κυρίως η σάτιρα δεν εκπροσωπούν λοιπόν μόνο την αντίδραση της ποιητικής φωνής αλλά φιλοδοξούν να συγκεκριάσουν και άλλες πολλές στερημένες δημόσιου λόγου.

Η παρωδία, η μίμηση του ύφους, η χρήση φράσεων/στίχων αυτούσιων